

José Comblin

A II. vatikáni zsinat – ötven évvel később

Jeney Éva fordítása

1. A zsinat előtt

A II. vatikáni zsinatra érkező püspökök többsége nem értette, miért és milyen céllal hívták őket össze. Nem voltak önálló terveik. Mint a római kúria funkcionáriusai, úgy gondolták, a pápa egyedül dönt és dönthet mindenről, ahogy ez lenni szokott, s hogy nem szükséges zsinatot összehívnia. Volt azonban egy kisebbség, amely nagyon is tudatában volt a katolikus világ fölhalmozódott problémáinak, különös tekintettel a szellemileg és lelkileg, intellektuálisan és pasztorálisan fejlettebb országokban. Ott ugyanis a saját bőrükön érezték a modern világban élő lelkészek és a vatikáni adminisztráció közti feszültségek drámai ellentmondásait. Tudták, mitől szenvedtek XII. Pius pápasága alatt, aki minden, sokak által áhított reformnak ellenállt. Mindazok, akik az egyház beilleszkedési lehetőségeit keresték abba a kortárs világba, amelyet a tudományok, a technológia, az új gazdaság fejlődése, valamint a demokratikus szellem kialakított, úgy érezték, elnyomásban élnek. Volt tehát egy püspökökből és bíborosokból álló elit, amely tudatában volt a szükséges reformoknak, és ki akarta használni a XXIII. János által a megfelelő pillanatban ajánlott esélyt. Viszont a római kúria nem fogadta el az új pápa ötleteit, és sok püspök összezavarodott, mert XXIII. János pápai modellje teljes mértékben eltért attól, amelyet kötelezőnek hittek IX. Pius óta.

Mivel a zsinatot előkészítő bizottságok egyértelműen tradicionalisták voltak, azoknak a teológusoknak és szakértőknek, akiket a tudatosabb püspökök küldtek ki, eléggé borúsak voltak a kilátásai. Elhangzott azonban XXIII. János megnyitó beszéde, amely határozottan szakított az előző pápák hagyományával. XXIII. János bejelentette, hogy a zsinatot nem az eretnesség elítélése céljából hívták össze, mint az szokásos volt. Azt mondta, be kell mutatni a világnak az egyház másik arcát, azt, amely érthetőbbként tünteti föl a kortársak számára. A püspökök többsége nem értett semmit, és azt gondolta, a pápa nem is beszélt semmiről, mivel egyetlen eretnecséget nem említett. A pápa ugyanis nem a dogmák számát akarta duzzasztani, inkább a modern világhoz akart szólni olyan nyelven, amelyet az megért. De a felvilágosult kisebbség megértette az üzenetet, s úgy érezte, a pápa támogatja a római kúria elleni küzdelmében.

A római kúriának azonban megvolt a maga stratégiája. Volt módszere arra, hogy a zsinatot semmisnek nyilváníthassa. A bizottságok így minden meghirdetett kérdésre vonatkozó dokumentumot előkészítettek. Ezek egytől egyik konzervatív szellemben készültek, és minden valóságos változás lehetőségét megakadályozták a pasztorális életben. E dokumentumokat a zsinati bizottságok elé terjesztették, azok jóváhagyták, és a

zsinatot néhány héten belül be is zárták olyan semmitmondó dokumentumokkal és döntésekkel koronázva meg azt, amelyek nem változtattak semmin. A római kúria számára az volt a fontos, hogy egy listát készítsen a konzervatív püspökökről, belőlük összeállítandó a bizottságokat, és hogy megmagyarázzák a zsinatnak, a leghasznosabb az volna, ha elfogadnák ezeket az előzetesen elkészített bizottsági listákat, hiszen tudták, a gyűlésen részt vevő püspökök nem ismerik egymást, és így nem tudhatták, hogy a bizottságok csak konzervatív püspökökből állnak majd.

Az első, aki ezt a stratégiát fölismerte, don Manuel Larrain volt, a chilei Talca püspöke, a Latin-amerikai és Karibi Államok Közösségének (CELAM) elnöke. Ő és don Helder Camara – közeli, közös munkában összeszokott barátok – tájékoztatták a reformpárti püspökség vezetőit. A római kúria készített egy listát a bizottságok tagjairól, akiket úgy választottak ki, hogy tudták róluk, minden további nélkül jóváhagyják a kúria szövegeit. Ezeket a listákat kellett visszautasítani, és kérelmezni, hogy a bizottságokat maga a zsinat válassza meg. A vezetők, Döpfner, München, Németország, Liénart de Lille, Franciaország, Suenes Malines, Belgium és Montini, Milánó bíborosa meg még párán szót kértek, és azt indítványozták, hogy maga a zsinat nevezze ki a bizottságok tagjait, amit élénk tetszésnyilvánítással jóvá is hagytak.

Mindennek következményeként az új bizottságok elvetettek minden olyan dokumentumot, amelyet az előkészítő bizottságok öntöttek formába, s ez a püspökség megerősítését jelentette a római kúriával szemben. A pápa boldog volt. Néhány órán belül Manuel Larrain és Helder Camara elkészítette a bizottságokat integrálni képes latin-amerikai püspökök lajstromát, és mások is hasonlóan cselekedtek, mert Manuel Larrain minden bizonnyal igen sok kapcsolattal rendelkezett. Kezdetől világos volt, a zsinat minden órája a római kúriával vívott küzdelem jegyében telik. A pápának nem volt ereje hatni a kúriára. A pápák mind a mai napig az elvileg tőlük függő kúria rabjai. Az egyházban az adminisztráció erősebb, mint maga a hatalom, akárcsak a világ országainak többségében. Az adminisztráció pusztán tehetetlenségénél fogva megakadályozhat bármely változást. Még II. János Pál sem merészelt a kúriával szembeszállni. Tehetetlen volt Rómában, így inkább körbejárta a világot, ahol győzedelmesként ünnepelték.

A zsinati többséget az ellenálló csoportosulásnak sikerült ugyan megnyernie, de az nem akart szakadást, s ezért továbbra is fontosnak tartotta a még oly megfogyatkozott, a kúria érdekeit képviselő és azzal azonosuló tradicionalista kisebbséggel való együttműködést. Emiatt lett sok szöveg egészében két- vagy többértelmű, azaz egy reformista paragrafusra nyomban egy konzervatív következett, amely épp az előbbi ellenkezőjét állította. Egyrészt új témákat jelentettek be, másrészt a IX. Püüstől XII. Püüstig ívelő hagyomány kapott teret. Ez az **ellentmondásosság** sokat ártott a zsinati elvek alkalmazásának.

A zsinat kisebbsége és a kúria nem változott meg. Még mindig ellenállnak a II. vatikáni zsinatnak, és olyan érveket találnak a zsinati szövegekben, melyek szintén konzervatívak. Mikor II. János Pál a II. vatikáni zsinat szövegeit idézte, úgy elevenítette föl a leginkább tradicionalista szövegeket, mintha másokat le sem írtak volna. Például a *Lumen gentium* **dogmatikai konstitúció** teljesen nyilvánvalóan arról beszél, hogy Isten

népének helyet kell biztosítani. Mégis, mielőtt a hierarchia beleszól, Isten népének se híre, se hamva, és minden megy tovább a régiben. 1985-ben Ratzinger bíboros nyomására az Isten népe kifejezést egyenesen törölték a Vatikán szótárából. Azóta egyetlen római dokumentum sem hivatkozik Isten népére, amely pedig a zsinati **konstitúció** fontos kérdése volt. Ratzinger bíboros fölfedezte, hogy az Isten népe szociológiai fogalom, noha a nép kifejezés nem lelehető föl szociológiai értekezésekben. A nép szociológiailag nem létezik, mert az teológiai, bibliai fogalom.

Ez a helyzet nagymértékben meghatározta a II. vatikáni zsinat későbbi fejlődéstörténetét az egyházon belül. Kezdetől fogva volt egy **párt**, amelynek mindig is fontosságot és hatalmat tulajdonítottak, és amely mindig minden újításnak ellenállt. A pápai választásokon, melyeket – mint általában – néhány csoport befolyásol, meghatározó volt a II. vatikáni zsinat kérdése, és az új pápákat azért választották, mert ismerték ellenállásukat a zsinati dokumentumok minden újdonságával szemben. A mostani pápa még legalább tíz évet vagy akár még többet is élhet. Utána vélhetően újra a zsinat mellett – enyhén szólva – kevésbé elkötelezett pápát választanak, mert azok a csoportok, amelyek ezt a pozíciót védik, nagyon erősek a kúriában és a bíborosok kollégiumában, s egyelőre nincsenek arra utaló jelek, hogy az eljövendő kinevezések szemléletváltással járhatnának. A kúria legutóbbi kinevezései ékesen bizonyítják mindezt.

2.1965-től 1968-ig

A II. vatikáni zsinat befogadástörténetét egy teljes mértékben előreláthatatlan esemény határozta meg. 1968 – a legnagyobb kulturális forradalom jelképes dátuma a nyugati világ történetében. Nagyobb, mint a francia forradalom vagy az orosz, mert az emberi élet minden értékét és minden társadalmi réteget érintett. 1968 után már sokkal többnek minősült, mint diáklázadásnak. Új értékrend kezdetét jelentette és az emberi élet új értelmezését.

A II. vatikáni zsinat a nyugati társadalom kérdéseire és kihívásaira válaszolt 1962-ben. A tárgyalt kérdéseket, a rájuk adott lehetséges válaszokat, az egyházi struktúrákról folytatott vitákat, az elképzeléseket a liturgia reformjáról mind-mind teológusok és lelkészek készítették elő, főleg a harmincas évektől errefelé Közép-Európa országaiban, Franciaországban, Németországban, Belgiumban, Hollandiában, Svájcban és Észak-Olaszország némely területén. A világháború pusztítása után az európai társadalom újjáépült, és az egyház olyan helyzetbe került, hogy társadalmilag láthatóvá vált. Vezető pozíciója volt Németországban, Olaszországban, Belgiumban és Hollandiában, és befolyása volt a francia kormányzásban. Am valójában elveszítette kapcsolatát a munkásosztállyal, amelynek száma egyébként is csökkent, mivel a gazdaság a szolgáltatások irányába fejlődött. A gyakorló katolikusok száma csökkent ugyan, de nem olyan mértékben, hogy ez fölhívta volna magára a figyelmet. Az egyház hűséges klérussal rendelkezett, meglehetősen felvilágosult, bár társadalmilag kevésbé reformer, a kereszténydemokrata pártokkal azonosuló püspökséggel. Az egyház legnagyobb problémáját az új társadalom legelkötelezettebb rétegei és a XII. Pius római világa közti feszültség alkotta. Utóbbi a kevésbé fejlett és hagyományörzőbb társadalmakra támaszkodott, úgymint Spanyolországra, Portugáliára, Latin-Amerikára, Olaszországra,

különös tekintettel a Firenzétől délre eső részekre, valamint Délkelet- Európa katolikus népeire. A problémák strukturális természetűek voltak, és nem érintették sem a dogmákat, sem a hagyományos erkölcsöt.

1968-ban tehát totális forradalom tört ki, amely viszont egyként érintette az összes dogmát és a hagyományos erkölcsöt, de az egyház hagyományos struktúráit is – csakúgy, mint az egész társadalomét. 1968-ban II. vatikáni zsinatot tartani lehetetlen lett volna, mert senki, vagy majdnem senki nem volt már, aki értette volna, mi történik. A II. vatikáni zsinat 1962 problémáinak felelt meg, de semmivel nem tudott válaszolni 1968 kihívásaira. 1968-ban a zsinat óhatatlanul konzervatív lett volna, amelyet a kirobbanó radikális kulturális változások megrémítenek.

A diáklázadások külső megnyilvánulásait könnyen visszaverték a fejlett nyugati világban, s ennél fogva sokan gondolták úgy, csupán egy fejezet volt, különösebb következmények nélkül. Valójában új korszak kezdetét jelentette, mely napjainkban is virágkorát éri. 1968 a politika, az oktatás, minden erkölcsi érték, az élet és a gazdaság megszervezése egészének megváltozását jelenti.

1968 tehát olyan jelképes évszám, amely fölidézi azokat a nagy eseményeket, melyek megváltoztatták a hatvanas évek világát, különösen 1965-től kezdve.

a) 1968 minden megállapodott intézmény és minden tekintélyelvű rendszer radikális bírálatát jelentette. Teljes körű megkérdőjelezése volt az egész hagyományosan szervezett társadalomnak. A kritika megcélozta az államot, az oktatás minden fokát, a hadsereget, a jogrendszert, az egészségügyet. Minden olyan megállapodott tekintély bírálata volt, amely a struktúrák erejével kormányzott, és minden polgárt az intézmények rabjának tekintett. Napnál világosabb, hogy a katolikus egyház is e bírálat tárgyát képezte. A katolikus egyház volt kiváltképpen a tekintélyelvű intézményrendszer modellje. Közvetlenül támadták, és kíméletlenül leleplezték. Az oly szemérmes zsinati változások pedig nem győzhették meg az új nemzedéket. A II. vatikáni zsinat teljes mértékben ártalmatlannak bizonyult az 1968-ban kitört kulturális forradalomhoz viszonyítva.

b) 1968 minden olyan gondolkodási rendszer elleni küzdelem kezdetét jelentette, amelyet „nagy elbeszélésnek” hívnak. Ezek a rendszerek a gondolkodás manipulatív formái, az intellektuális uralom kifejeződései. Egyetlen rendszer sem elfogadható, amely a kizárólagos „én vagyok az igazság” igényével lép föl. Ennek a következményeit szenvedik el a katolikus egyház dogmái és erkölcsi kódexe, és egyedülálló „tekintélyigénye”. A II. vatikáni zsinat nem tudta, nem is próbálta elképzelni, hogy ilyen helyzet egyáltalán előállhat. Soha egyetlen dogma megvitatására sem került sor, s magát a gondolkodási rendszert sem kérdőjelezték meg semmiben. Az új nemzedék immár a katolikus egyház doktrínájának teljes rendszerét megkérdőjelezi, mert ez a rendszer nem teszi lehetővé a szabad gondolkodás gyakorlatát. Nem arról van tehát szó, hogy az új nemzedék minden doktrína tartalmát tagadni akarná, hanem arról, hogy nem fogad el semmilyen rendszert anélkül, hogy előbb ne vitatná, nem kívánja ugyanis az egészet egy

tömbben elfogadni. Minden elemét meg akarja vizsgálni, mielőtt elfogadná vagy elutasítaná.

c) Mindezzel egyidejűleg kitört a feminista forradalom is. A fogamzásgátló felfedezése, amely lehetővé tette a születésszabályozást, egyetemes lelkesedést váltott ki az újdonságról tudomást szerző nők köreiben. Az ismétlődő anyaságtól teljes mértékben függő nők felszabadításának alapvető eleme volt ez. És ez újdonság volt az egyház számára is. A Biblia semmit nem írt erről az eljárásról. A társadalmilag fejlettebb országok püspökei, a teológusok, akikkel a pápa eszmecserét folytatott, azon a véleményen voltak, a keresztény erkölcs nem tartalmaz semmi olyant, ami elítélhetné a tabletták használatát. A pápa mégis az ugyan kisebbségben lévő, ám leginkább tradicionalista szárny befolyását fogadta el, s a *Humanae vitae* enciklika közzlése bombaként robbant. Sokan egyszerűen nem hitték el, hogy a pápa aláírta ezt az enciklikát. Mérhetetlen lázadást idézett elő a katolikus nők köreiben. Nem voltak hajlandók a pápai tiltást elfogadni, és engedetlenséget tanúsítottak. Ez a nők menekülésének magyarázata. Márpedig a vallást a nők közvetítik. Mihelyt abbahagyták gyermekeik tanítását a vallásra, megjelentek azok a nemzedékek, amelyek teljességgel figyelmen kívül hagyták a kereszténység egészét. Sok püspök hasonlott meg emiatt, de nem tehettek semmit, mivel a zsinat semmiben nem kezdte ki a pápai tévedhetetlenségét. A pápa egyedül dönt, akár mindenki ellenében is. Ez esetben pontosan így történt: a pápa a tájékozott püspökök, teológusok, a klérus és a laikusok ellenében döntött. Sajnálatos módon ez éppen VI. Pál műve volt, aki egyébként, érdemeinek hála, a nyitás embereként jelent meg a zsinat történetében. Hogy miért éppen az övé? Sokkal inkább érthető lett volna, ha más teszi, még ha ugyanazt a hatást keltette volna is. Sokak számára a *Humanae vitae* olyan volt, mint a zsinat meghazudtolása: bizonyítéka annak, hogy semmi nem változott!

d) *1968 és a fogyasztói társadalom.* 1968-ig a fogyasztást a szokások irányították. Mérsékelt volt és korlátozott. A gazdagok nem kérkedtek a gazdagságukkal. A profitok nem voltak botrányos mértékűek. A fogyasztás az élet szabályszerűségének rendelődött alá: szabályos és hagyományos étkezéseknek, hagyományos ünnepnapoknak hagyományos árakkal, az élet ritmusában pedig a munka foglalta el a központi helyet. A hatvanas évektől kezdve a munka megszűnt az élet középpontjának lenni, a pénzkeresést a szabadság, a hétvégék, a végtelenségig szaporodó ünnepek és az ünnepi fogyasztás érdekében kezdték végezni. A munka mindössze arra való lett, hogy a fogyasztást lehetővé tegye. A mezőgazdasági munka a legfejlettebb országokban megszűnt, az ipari tevékenység hanyatlott, és a szolgáltatások világa, mivel unalmasnak bizonyult, nem járt semmiféle emberi elégedettséggel. Ugyanazok a társadalmi struktúrák ösztökélik a fogyasztást, és aki nem tud fogyasztani, úgy érzi, ő a társadalom számkivetettje. Az emberek ennél fogva azt is elköltik, amijük nincs, és vásárlásaikat 12, 48 vagy akár 70 hónap alatt képesek csak kifizetni. Lehet fogyasztani azonnali fizetés nélkül is. Évekig fizetnek tehát. A fiatalok többé nincsenek szabályozva, ők költenek a lehető legtöbbet.

e) *Ellenőrizetlen kapitalizmus.* Mindama törvények megszüntetése, amelyek a tőke mozgását tartják ellenőrzés alatt, a gazdagság utáni hajszára ösztönöz. Az új

erkölcs, amely az emberi értéket méri, immár nem más, mint a felhalmozott pénz és a gazdagsággal való kérkedés. Ennélfogva a tőke birtokosai azt tesznek, amit és ahogyan akarnak, akár azzal a kockázattal, hogy pénzügyi válságot idézzenek elő, amelynek áldozatai a gyöngék. A kommunizmusnak a szovjetunióbeli megszűntéig az egyházi magisztérium a szovjet típusú kommunizmus ellen küzdött, és eközben nem szentelt figyelmet annak, hogy egy új kapitalizmus ütötte fel a fejét, és fejlődött ki gyors ütemben. Latin-Amerikában például az egyház meglehetősen bátortalanul válaszolt a nagy kapitalista világcégek gazdasági hódításaira. Az egyház gyakorlatilag a *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció feledésének útjára lépett, és elfogadta az ellenőrizetlen kapitalizmus fejlődését. Az egyház társadalmi doktrínája elveszítette teljes profetikus jelentőségét, mivel valójában nem alkalmazták konkrét esetekre. A magisztérium végeredményben elfogadta az új kapitalizmust.

Mindezt persze nem a zsinat eredményezte. Semmi nem tulajdonítható a II. vatikáni zsinatnak abból, ami a Nyugat nagy kulturális forradalmára következett, mivelhogy ez a forradalom közvetlen következményekkel járt az egyház fiatalságára nézve. Mindenki úgy érezte, az egyház intézményét alapjaiban kérdőjelezték meg és értékelték le. És ez a leértékelés nem a II. vatikáni zsinat következménye volt, hanem a nagy kulturális válságé. Annak leglátványosabb hatása a papi intézmény válságában mutatkozott meg. Mintegy 80 000 lelkész hagyta el a papi hivatást. Tulajdonképpen majdnem minden seminarista elhagyta a papnevelő intézetet. A zsinat ellenségei mindezt a zsinat hatásának tulajdonították. Valójában a II. vatikáni zsinat egyetlen mozzanata sem magyarázhatja ezeket az eseményeket, miként a több milliányi laikus kivonulását sem. De mindent megmagyaráz az ifjúság kulturális forradalma. Mindazonáltal II. János Pál és XVI. Benedek pápa is több ízben utalt erre, anélkül, hogy bátorítottak volna világosabban kifejteni a hatás mechanizmusát.

3. Amitől tartottak, bekövetkezett. Az egyház reakciója

A pápa és számos püspök elfogadta a tradicionalisták érvelését, mely szerint az egyház problémáit a II. vatikáni zsinat idézte elő. Egyes, a zsinati dokumentumokat védelmező, addig úttörő teológusok – köztük az akkori pápa is – szemléletet váltottak, és elfogadták a konzervatívok téziseit. Azt állították, hogy a zsinatot „rosszul értelmezték”, s ennek orvoslása érdekében a pápa összehívott egy rendkívüli zsinatot 1985-ben, a II. vatikáni zsinat bezárásának huszadik évfordulójára, amelynek az volt a célja, hogy fölvegyék a harcot a hamis értelmezésekkel, és helyes interpretációval álljanak elő. Ám az új, a „jó” értelmezés lényegében eltörölt mindent, ami újdonság volt a II. vatikáni zsinat dokumentumaiban. Ezt jelképezi napnál világosabban például az „Isten népe” kifejezés száműzése. A kísérletezések kora lejárt, mondta II. János Pál. Voltaképpen ugyanaz történt, mint a nagy francia forradalom után: be kellett zárni az ajtókat és az ablakokat, hogy elzárják a külvilággal való kommunikáció útját, és megerősítsék a doktrínát a kiugrások elkerülése érdekében. De a kiugrásokat nem sikerült megakadályozni. A legnagyobb probléma az, hogy az egyháznak már nincs szegény parasztkból álló sokasága. Latin-Amerikában a szegények a protestánsokhoz mennek.

Azóta a hivatalos nyelv emlegeti ugyan a zsinatot, de annak üzenetéről nem vesz

tudomást. A zsinat az emlékezetben él tovább, és a kortárs világ fejlődésére érzékeny kisebbség alapvetése marad. Az ifjúság, beleértve az új papokat is, nem tudja, mit jelentett a II. vatikáni zsinat, amely számukra semmilyen érdekelttséggel nem bír. Inkább érdekelték a II. vatikáni zsinat előtti katolicizmusban, annak biztonságában, liturgiai szépségében, valamint annak a klerikális tekintélyelvnek az igazolásában, amely szőnyeg alá söpri a problémáikat.

Az egyház válasza az volt tehát, hogy visszatért az előző tanhoz. E választ jelképezi az új egyházi törvénykönyv, amely fenntartja az 1917-es törvénykönyv teljes egyházi struktúráját, helyel-közzel kevésbé tekintélyelvű és kevésbé veretes nyelvhasználattal. Az új törvénykönyv bezárja a kaput minden változás előtt, amely a II. vatikáni zsinatból meríthetne ihletet. Történelmileg hatástalanította a II. vatikáni zsinatot.

Szerte a világban elsőrendű fontosságot tulajdonítottak a kommunizmus, egy már egészében hanyatló kommunizmus elleni harcnak, amiből az következett, hogy az egyház hallgatólagosan – emlékezzünk Calvez atya megfogalmazására: az egyház társadalmi doktrínájának hallgatásai – elfogadta a hetvenes években berendezkedő féktelen kapitalizmust. Reagan elnökségétől kezdve az Egyesült Államokkal való szövetsége megingathatatlanak bizonyult egészen az iraki háború kitöréséig, amely végre egy pillanatra felnyitotta a pápa szemét. Az egyház tehát a világhatalmakkal szövetkezett, és arra ítélte önmagát, hogy valóságos pasztorációjában elhanyagolja a szegények világát. A püspöki kinevezések ennek voltak ékesen szóló bizonyítékai.

Latin-Amerikában az egyház reakciója a fejlett országokban kitört kulturális forradalomra rendkívül fájdalmas volt. Tönkretette ugyanis azt a néhány újdonságot is, amely még alig volt születőfélben. Mert Latin-Amerikában a II. vatikáni zsinat valóságos változást jelentett. A II. vatikáni zsinat eredményezte a püspökségnek, a klérus nagy részének és vallásos laikusoknak az átalakulását. Azelőtt papok, klerikusok, laikusok és püspökök alkották meg a szegények előnyben részesítésének opcióját. Rómában találtak a latin-amerikai püspökök, és evangelizálásukat a szegények előnyben részesítése elvének megfelelő püspökök tartották. A Latin-amerikai Püspöki Konferencia (CELAM) VI. Pál pápa jóváhagyásával összehívta a meddelíni konferenciát, amely megváltoztatta az egyház irányultságát, mivel gyakorlati következtetéseket vont le a zsinatból. Állást foglalt a szegények előnyben részesítésének elve és egy radikális társadalmi változás mellett, érvényesnek ítélte az egyházi bázisközösségeket és a laikusok mind bibliai, mind politikai képzését. A bázisközösségek (CEB) új struktúrát jelentettek, amelyben a laikusoknak valóságos kezdeményezési lehetőségük volt, és valóságos, noha korlátozott hatalmuk. A meddelíni konferencia eredményeit több régióban nem fogadták el, és nem is alkalmazták. De voltak fontos régiók, amelyekben Meddelín megváltoztatta az egyházat, és a II. vatikáni zsinat kinyújtott kezének bizonyult.

Ezt a mozgalmat szisztematikusan támadták Rómában. Róma ellenérzéseit a latin-amerikai reakciós területek csoportjai táplálták. 1972-től arrafelé Alfonso Lopez Trujillo vezette a Meddelín elleni kampányt. E kampány ellenére Meddelín eredményeit sikerült megmenteni 1979-ben Pueblában. II. János Pál pápasága idején azonban újra növekedett a feszültség. Róma figyelmeztetései, a püspöki kinevezések, a korlátozások jelei az

önmagukat Meddelín melletti kiállásukkal leginkább kompromittált püspökökkel szemben mind-mind megtették a hatásukat. A felszabadítás teológiájának 1984-es „eligazítása” akart lenni a kegyelemdőfés. A pápának a Brazil Püspökök Nemzeti Konferenciájához (CNBB) intézett levele a rá következő évben ugyan kissé kordában tartotta az ítélet súlyát, de a felszabadítás teológiája ezentúl is gyanús valami maradt.

4. Mi maradt a II. vatikáni zsinatból?

Azok a reformok, amelyeket a II. vatikáni zsinat megvalósított, manapság igen szerényeknek látszanak, és teljes mértékben inadekvátak, mert elégtelenek. Sokkal tovább kellene lépni, mert a világ az utóbbi ötven évben többet változott, mint az azelőtt eltelt kétezer év alatt.

A II. vatikáni zsinat eredményeiből alábbiakban felsoroljuk mindazt, aminek az eljövendő reformok alapjául kellene szolgálnia:

– Visszatérés a Bibliához mint az egyházi élet állandó vonatkoztatási pontjához, a Biblia előtérbe helyezése minden utólagos doktriner magyarázattal, dogmával és teológiával szemben.

– Isten népének mint az egyházi élet tevékeny résztvevőjének elismerése, igenlése és megerősítése, mind a hit melletti tanúbizonyság, mind a közösség megszervezésének érdekében. A jogok és a fellebezési jogok valóban jogszerű meghatározása arra az esetre, ha a hatalom valamely része elnyomást gyakorolna.

– A szegények egyházának elismerése.

– Olyan egyház elismerése, amely a világot szolgálja, és nem a hatalmat akarja.

– Olyan ökuméné igenlése, amelyben a keresztény egyházak mindegyike a lehető legbensőségesebben részesedik.

– A gondolatcsere igenlése minden vallásos és/vagy nem vallásos gondolkodás között.

– Olyan liturgiai reform, amely minden mai férfi és nő számára érhető jelképeket és szavakat használ. A II. vatikáni zsinat nyomán megalakult bizottságok sok, a mai keresztények számára teljesen kiüresedett, a misszió útjában álló szót és jelképet száműztek.

5. A mélyreható változásban élő emberiség helyzete ma

a) Hogyan kell a hitet érteni?

A modern korról sok keresztény elveszítette, vagy legalábbis azt hitte, elveszítette a hitét, mert a hitről alkotott fogalma kétértelmű volt. Ez a jelenség napjainkban is tovább

burjánzik, mivel sokat fejlődött az általános képzés, és sokan nőnek föl gyermektegy vagy primitív vallásos öntudattal, amelyet a kamaszkorba lépve azonnal elutasítanak.

A szóbeli kultúrák primitív népe és a gyermekek úgy hisznek a vallásos tárgyakban, mint saját tapasztalataik tárgyaiban. Ezért is könnyű azt gondolni, hogy a hit a közvetlen tapasztalathoz hasonlít. Mikor pedig rájönnek arra – mert beköszönt a kritikus szellem ideje –, hogy ily módon a hitet nem lehet a tárgyakba helyezni, elveszítik azt, mivel azt hiszik, hogy az gyermektegy elképzeléseikkel azonos.

A hit különbözik a közvetlen tapasztalattól, a tudományos vagy a filozófiai megismeréstől. A hit tárgya Jézus Krisztus, Jézus Krisztus élete. Azt jelenti, hogy csatlakozunk ehhez az élethez és életszabályunkként fogadjuk el, mert abszolút értéke van, mert ez az élet az igazság, és mert csakis ily módon válhatunk férfivá vagy nővé. De a hit nem bizonyosság, amely ne tenné lehetővé a kételyt. Igazságészlelés, igazságfelfogás, amely soha nem is szabadul meg minden kételytől, mert önkéntes választás, és mert ez az igazság nem szemmel látható. A hívő nem érzi magát kényszerítve a hitre. A hit azt jelenti, ajándékba adja az életét, utat választ. Egyetlen bizonyosság, hogy Jézus él, és bennünk él, s arról ismerszik meg, hogy érezzük a jelenlétét, amely ismételt hívást jelent minden kétely ellenére.

Napjainkban a pápa mint relativizmust ítéli el a mai ember egyik jellegzetes tünetét, azt, hogy már nem képes megérteni a dolgok és a vallás megismerésének hagyományos módját. Azért nem, mert az már nem része élettapasztalatának. A hit Jézus élete megismerésének egészen különleges módja, és nem hasonlítható össze semmilyen más mai bizonyosságunkkal sem, amelyet az életben megtapasztalunk. A mai emberi léthelyzet a hit teológiájának radikális felülvizsgálatát és módosítását előfeltételezi. Ez a revízió már folyamatban is van, de még nem nyilvános, amiből pedig az következik, hogy mint még soha, serdülők milliói veszítik el a hitet, mert nem magyarázzák meg nekik, mi is az.

b) A vallás

Embterársaink faképnél hagyják az egyház hivatalos liturgiai tevékenységeit, melyeket unalmasaknak tartanak. A hagyományos szentmise unalmas, néhány igen különleges alkalomtól eltekintve, melyen többezren vesznek részt. Ugyanannak az ismétlése azonban unalmas. Az „évközi vasárnapok” annyi héten keresztül unalmasak. A liturgia nyelve még rosszabb, mert közérthető. Amikor latin volt, jobb volt, mert legalább nem értették. Mihelyt megértik, azonnal észreveszik, hogy stílusa elviselhetetlen. A nyelvhasználat veretes, formális, udvari: „alázattal kérjük...” Senki így nem beszél. „Az angyalokkal együtt örvendezünk” – olyan hagyományos megfogalmazás, amelynek semmi nem felel meg az életben. Több száz hasonló formula van. A karizmatikusok pedig ugyan nyelvileg megmentik a helyzetet, de az ő liturgiájuk távol áll attól, hogy Jézus misztériumába bevezetne.

c) Az erkölcs

Embterársaink nem fogadják el az erkölcsi törvényeket, sem azt, hogy valamely magaviseletet rájuk kényszerítsenek, vagy nekik megtiltsanak azért, mert azt a kódex tartalmazza. Meg akarják érteni a szabályok és tilalmak értékét. Magyarán fölfedezik a lelkiismeretet, amely fölfedi a cselekedetek értékét. Nem ismerik el egy olyan lelkiismeretnek a hangját, amely nem több, mint a felettes én hangja. A keresztény erkölcsöt megelőzően a tekintélynek való engedelmesség volt a mérvadó. Azért kellett ezt vagy azt tenni vagy nem tenni, mert az egyház azt megkövetelte vagy megtiltotta. Ezért hát a laikusok igen gyakran föltették a kérdést: meg szabad tenni ezt vagy azt? Ha a pap azt válaszolta, meg, az erkölcsi probléma megoldódott. Napjainkban ez már a múlté.

d) A közösség

A kereszténység közösségi. A közösség hagyományos formái azonban hanyatlófélben vannak. Még a család is sokat veszített fontosságából, mert tagjai sokkal kevesebbet találkoznak egymással, mint annakelőtte. A mai egyházközösség elveszítette közösségi jelentését. A kis közösségek számos új formája jön létre szabad választás alapján. Ezek a közösségek képesek lesznek az eukarisztia celebrálására, aminek előfeltétele, hogy egy arra alkalmas személy az eukarisztia szentségét csoportonként ötven embernek kiszolgáltathassa. Nincs ennek semmilyen elméleti akadály, hiszen a korai kereszténységben ugyanez volt a helyzet, és ez nem jelentett problémát. Ez pedig alapvető fontosságú, mivel az olyan közösség, amely nem egyesül az eukarisztia szentségében, valójában nem keresztény közösség. A teljes idejű szolgálatú atyák a fontos városok püspökei köré csoportosulnak, hogy az urbánus társadalom minden területét evangelizálják.

Nyilvánvaló, hogy nem tudjuk, mikor és hogyan jutunk el ideig. Kevésbé valószínű, hogy egy olyan zsinat, amelyen csak a püspökök ülnek össze, megtalálhatná a választ az idők végezetéig. A válaszok ugyanis nem a hierarchiától és nem a klérustól származnak, hanem azoktól a laikusoktól jönnek, akik az evangéliumot egy olyan világban élik, amelyet megértenek. Ezért kell támogatnunk a laikus csoportok alakulását, amelyek elkötelezettsége pontosan annyira tartozik az evangéliumra, mint arra a társadalomra, amelyben éppen mindennapjaikban dolgoznak.

A II. vatikáni zsinat úgy marad meg a történelemben, mint az egyház megújításának kísérlete egy tizenöt évszázados történelmi korszak végén. Egyetlen hibája az volt, hogy túl későn következett be. Három évvel a bezárása után összekeveredett a Nyugat legnagyobb kulturális forradalmával. Akik lekicsinylik, azzal vádolják, hogy minden olyan problémát, amely ebben a kulturális forradalomban fölmerült, a zsinat okozott, s ennek a vádnak a segítségével eltüntetik a süllyesztőben. De a II. vatikáni zsinat prófétai jelként megmarad. Evangéliumi hang az egyházban. Abban az egyházban, amely saját múltjának rabja, azé a múlté, amelyet nem képes meghaladni. A zsinat nem tudta ugyan az egyházat úgy megváltoztatni, ahogyan szeretne volna, de felhívás volt arra, hogy a jövőbe tekintsen. Mindemellett vannak kemény pillanatok, amelyekben a múlthoz való visszatérést hirdetik. Ezek ellen tiltakoznunk kell. Amikor emberek semmit nem értenek a világ fejlődéséből, és vissza akarnak menekülni egy zárt múltba, azt a múltat le kell lepleznünk. Számunkra Meddelín a II. vatikáni zsinat. Meddelínt is el akarták

tüntetni a sülyesztőben, de Meddelín megvilágítja utunkat a sötétben.

És még egy, utolsó gondolat: a katolikus egyház jövője születőfélben van Ázsiában és Afrikában. Az a jövő pedig nagyon más lesz. A fiataloknak azt kell mondani: tanuljatok kínaiul!

http://www.culture-et-foi.com/dossiers/vatican_II/jose_comblin.htm

© 2000-2001 - Le réseau Culture et Foi - culture_et_foi@videotron.ca